

Mastergradsoppgave

JUS 399

**STYRETS MYNDIGHETSMISBRUK
SOM INNLØSNINGS- OG UTELUKKELSESGRUNN ETTER
AKSJELOVEN §§ 4-24 OG 4-25**

Kandidatnr:

181539

Veileder:

Tore Bråthen

Antall ord:

13533

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	4
1.1 Introduksjon av oppgavens tema	4
1.2 Rettskilder.....	4
1.3 Begrepsbruk.....	5
1.4 Avgrensning.....	5
1.5 Historikk	6
1.6 Aktualitet	6
1.7 Den videre fremstillingen	7
2. Hensyn bak innløsning og utelukkelse.....	7
2.1 Vern av aksjonærene	7
2.2 Vern av selskapet.....	8
2.3 Pressmiddel i forhandlinger.....	9
2.4 Vinningsformålet og likhetsprinsippet	10
3. Styrets ansvar i aksjeselskap	11
3.1 Innledning	11
3.2 Styrets lojalitetsplikt	11
3.3 Inhabilitet for styremedlemmer	13
3.4 Aksjelovens generalklausuler	13
4. Styrets myndighetsmisbruk som innløsningsgrunn etter § 4-24	14
4.1 Innledning	14
4.2 Tungtveiende grunner	15
4.3 Handlinger i strid med generalklausulene §§ 5-21 og 6-28.....	18
4.3.1 Aksjeloven § 6-28	18
4.3.2 Urimelig fordel.....	19
4.4 Misbruk av innflytelse	30

4.5 Alvorlig og varig motsetningsforhold	31
4.6 Vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig.....	31
4.6.1 Vesentlig skade	31
4.6.2 Urimeleg innløsning	32
5. Styrets myndighetsmisbruk som utelukkelsesgrunn etter § 4-25.....	34
5.1 Innledning	34
5.2 Mislighold av styret	35
5.2.1 Mislighold fra styremedlemmers side.....	36
5.3 Alvorlig og varig motsetningsforhold	37
5.4 Andre tungtveiende grunner	37
5.4.1 Kan styrets myndighetsmisbruk lede til utelukkelse av aksjonær etter aksjeloven § 4-25 nr. 2 annet alternativ?	39
6. Avslutning	42
7. Litteraturliste	43
7.1 Bøker	43
7.2 Artikler.....	43
7.3 Elektroniske dokumenter	44
8. Lovregister	44
9. Forarbeider	44
10. Domsregister	44
10.1 Høyesterettsavgjørelser	44
10.2 Underrettspraksis	45

1. Innledning

1.1 Introduksjon av oppgavens tema

Oppgavens tema er styrets myndighetsmisbruk som innløsnings- og utelukkelsesgrunn i aksjeselskap. Det skal fokuseres på styrets ansvar etter aksjeloven, og hvilke virkninger innløsning og utelukkelse kan få for selskapet.

Problemstillingen for oppgaven er:

I hvilken utstrekning kan styrets myndighetsmisbruk lede til innløsning og utelukkelse av aksjonær etter aksjeloven §§ 4-24 og 4-25?

Styret er ett av de ledende organene i et aksjeselskap og har en rekke viktige ansvarsområder. Misbruk av myndigheten kan dermed skape uholdbare situasjoner for aksjonærene.

Innløsning og utelukkelse fordrer aktiv handling enten fra aksjonæren selv eller fra selskapet, og kan være et alternativ hvor det foreligger et slikt overtramp fra ledelsens side.

Vurderingen av styrets myndighetsmisbruk etter aksjeloven § 4-24 blir forskjellig fra vurderingen etter aksjeloven § 4-25. Dette fordi lovgiver har inntatt myndighetsmisbruk som et av alternativene i § 4-24 som kan berettige et innløsningskrav, mens det i § 4-25 ikke finnes tilsvarende alternativ. Mitt spørsmål er om det er mulig å innfortolke styrets myndighetsmisbruk under ett av alternativene i § 4-25. Synspunktet er nevnt, men ikke redegjort nærmere for i en kommentarutgave av aksjeloven av Aarbakke m.fl.¹

1.2 Rettskilder

Aksjeselskapsretten er i stor grad styrt av lovregler, og aksjeloven og dens forarbeider vil dermed være utgangspunktet for fremstillingen. I den sammenheng vil det være viktig å poengtere at det eksisterer flere forarbeider. Etter aksjeloven av 1976 har arbeidet med ny lov medført to runder med lovforarbeider og en endringslov, før de endelige lovene av 1997 ble vedtatt.² Rett nok skal forarbeidene til den vedtatte aksjeloven vektlegges, men i enkelte tilfeller er forståelsen av ulike vilkår bygget på tolkninger som er beskrevet i det første sett av

¹ Aarbakke m.fl, *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2. utgave 2004 s. 547.

² Bråthen, *Selskapsrett*, 3. utgave 2008 s. 47 og 48.

forarbeider, men utelatt i det siste.³ I disse tilfellene vil forarbeidene til det tilbakesendte utkastet kunne bli brukt for å tolke bestemmelsene.

Bruken av rettspraksis som kilde gjenspeiles av at det ikke finnes mye rettspraksis på dette området. De dommene som fins blir imidlertid brukt for å redegjøre for vilkårene oppstilt i loven, samt for å eksemplifisere ulike innløsnings- og utelukkelsestilfeller. Mangelen på rettspraksis har også gjort det nødvendig å henvise til underrettsdommer, på tross av at disse har en noe mindre vekt. Utdrag herfra vil imidlertid kunne være av stor verdi for forståelsen av hvilke behov som finnes i selskapsrettslige forhold, og hvordan reglene anvendes i praksis.

Reelle hensyn vil også bli vektlagt. Det vil imidlertid ha en større betydning i utelukkelsesvurderingen, ettersom loven her gir større rom for hensyn enn § 4-24 som er mer presis og detaljert, sett i forhold til styrets myndighetsmisbruk.

1.3 Begrepsbruk

Overskriftene i loven bruker begrepene innløsning og utløsning. I teorien fremgår det ulike varianter på begrepet utløsning, så som blant annet utelukkelse og uttreden. Jeg har valgt begrepet utelukkelse, da det bedre gir uttrykk for at aksjonæren ufrivillig må forlate selskapet. Dette er også i samsvar med den terminologi som Bråthen benytter.⁴

1.4 Avgrensning

Oppgaven kommer til å ta for seg styrets myndighetsmisbruk som en innløsnings- og utelukkelsesgrunn etter aksjeloven §§ 4-24 og 4-25. Innløsning eller utelukkelse på andre grunnlag vil dermed ikke berøres. Videre vil jeg ikke komme inn på gjennomføringen av innløsning og utelukkelse, og verdsettelsesproblematikken knyttet til de innløste aksjene. Ettersom oppgaven omhandler styrets myndighetsmisbruk vil heller ikke aksjeloven § 5-21 bli behandlet.

³ Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 6.

⁴ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 87.

1.5 Historikk

Materielt sett representerer prinsippet om innløsning etter § 4-24 av aksjeloven 1997 ingen nyvinning. I mange år forut for reguleringen hadde det vært en innløsningsrett på ulovfestet grunnlag. Videre har deler av regelen fremgått av aksjeloven av 1976, men da som en del av § 13-3 om aksjonærens krav om oppløsning av selskapet.⁵ Innløsning var her etter annet ledd en alternativ mulighet for oppløsning.

At regelen har blitt utviklet i praksis viser innløsningsregelens praktiske side, og at det eksisterer et behov for en alternativ mulighet for aksjonærer å komme seg ut av et selskapsforhold.

Utelukkelse etter § 4-25 har ingen tilsvarende bestemmelse i aksjeloven av 1976, men det var imidlertid mulighet for selskapet å vedtektsfeste tvungen utelukkelse, jf. aksjeloven av 1976 § 6-4.⁶ Utover dette ble det ansett som gunstig å åpne opp for at selskapet kunne utelukke aksjonærer som vesentlig kunne skade selskapets virksomhet.⁷ At bestemmelsen er en nokså ny regel gjenspeiles i rettspraksis, ved at den ikke er påberopt i stor grad.

1.6 Aktualitet

Styrets myndighetsmisbruk kan forekomme i ethvert selskap, og resultatet er ofte et brudd på likhetsprinsippet. Dette kan medføre en ujevn balanse mellom aksjonærene, hvilket skaper et behov for å kunne tre ut av selskapet for de aksjonærene som er berørt av misbruket.

Utgangspunktet i aksjeselskap er at aksjonærer kan selge seg ut dersom styret gir sitt samtykke til aksjeovergangen, jf. aksjeloven § 4-15 2. ledd.

I selskaper hvor aksjespredningen er mindre, og hvor flertallet har en sterk posisjon, kan samtykkekravet og andre omsetningsbegrensninger gjøre en utreden vanskelig. Innløsning kan her være et aktuelt handlingsalternativ. Det vil også problematiseres om utelukkelse kan være et alternativ for selskapet der myndighetsmisbruk har skjedd.

⁵ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 88.

⁶ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 88.

⁷ Ot.prp nr. 23 (1996-1997) punkt 10.3 s. 110.

1.7 Den videre fremstillingen

Oppgaven begynner med en redegjørelse av de ulike hensynene bak innløsning og utelukkelse, hvilket vil gi et utgangspunkt for vurderingene i henhold til §§ 4-24 og 4-25.

Deretter skal styrets ansvar etter aksjeloven bli tatt opp.

Innløsningsregelen i § 4-24 og rettspraksis knyttet til bestemmelsen vil så bli redegjort for. I tråd med oppgavens tema vil kun de relevante vilkårene bli omtalt. I denne forbindelse blir generalklausulen i aksjeloven § 6-28 fremstilt, da den er en nøkkelbestemmelse i vurderingen av styrets myndighetsmisbruk.

Videre skal aksjeloven § 4-25 bli presentert. Her vil også det som finnes av rettspraksis bli fremstilt, og knyttet opp mot vurderingen av styrets myndighetsmisbruk som et mulig alternativ for utelukkelse.

2. Hensyn bak innløsning og utelukkelse

2.1 Vern av aksjonærene

Et hovedhensyn bak innløsning er vern av mindretallsaksjonærene.⁸ Behovet for dette vernet springer ut i fra flertallsprinsippet, som blant annet leder til at flertallet velger styrets sammensetning og dermed har en innvirkning på alle viktige beslutninger som tas.

Flertallsprinsippet skal sikre en effektiv og fleksibel styring av selskapet, men kan i mindre selskaper med omsetningsbegrensninger åpne opp for en “innelåsningssituasjon”, hvilket kan gjøre det vanskeligere for et mindretall å komme seg ut av selskapet med verdiene i behold.

Myndighetsmisbruk kan forverre en slik situasjon, og det er dermed et behov for et handlingsalternativ i disse tilfellene.

Forarbeidene fremhever likevel at aksjonærene først og fremst skal selge aksjene dersom de vil ut av selskapet, og innløsning fremstår dermed som en nødløsning.⁹ At andre muligheter skal være prøvd vises også gjennom prosessen for innløsning. Det er retten som er tillagt kompetanse til å beslutte innløsning, og krever at aksjonæren selv må gå til søksmål. Krav om søksmål vil kunne være avskrekkende i form av at rettsprosesser ofte koster tid og penger.

⁸ NOU 1996:3 s. 73-76.

⁹ NOU 1996:3 punkt 8.4.2 s. 75.

Behovet for innløsning må dermed være påtrengende for at vedkommende skal gå til det skrittet å kreve seg innløst, og hensikten med bestemmelsen vil da være ivaretatt.

Utelukkelse er aktuelt i mindre selskaper hvor uoverensstemmelser og mislighold lettere vil få innvirkning.¹⁰ Selskapet ønsker her å bli kvitt en aksjonær, og det er da først og fremst hensynet til selskapet som står sentralt, og ikke hensynet til mindretallet.

Det kan stilles spørsmål ved om ikke hensynet til den aksjonær som utelukkes må vektlegges. Ofte har aksjonæren personlig tilknytning til selskapet, og det kan da oppleves inngripende å bli kastet ut. Når det er sagt, så baserer innløsning seg på aksjonærens egne handlinger, enten i form av mislighold eller samarbeidsproblemer, og det synes da lite naturlig å legge vekt på hvor inngripende en utelukkelse vil være for aksjonæren som blir berørt.

2.2 Vern av selskapet

Det andre hensynet som står i fokus er vern av selskapet, og et viktig underpunkt her er vern av egenkapitalen.

Ved en gjennomføring av innløsning, må selskapet dekke innløsningssummen enten ved egenkapitalen, eller ved en nedsetting av aksjekapitalen.¹¹ Dersom aksjonæren heller selger aksjene, fremfor å kreve innløsning, slipper selskapets egenkapital å bli berørt. At egenkapitalen ikke blir nedsatt vil både være positivt for selskapet, samt samarbeidspartnere som har stilt betingelser om en viss størrelse på kapitalen. Beskyttelse av selskapet er et viktig hensyn, og tilsier at alternative muligheter må bli prøvd ut før innløsning kreves.

Hensynet til samarbeid internt og med samarbeidspartnere kan komme inn som et tungt argument for å beskytte selskapets verdier. Som nevnt vil behovet for utelukkelse forsterkes i selskap med få aksjonærer hvor samtlige spiller en aktiv rolle i selskapet.¹² Her vil tette bånd og sterk tilknytning til selskapet kunne skape situasjoner som kan påvirke selskapet i stor grad, og utelukkelse vil dermed være et hjelpemiddel for å kunne rydde opp i en slik situasjon.

¹⁰ NOU 1996:3 punkt 8.4.2 s. 75.

¹¹ Aksjeloven § 4-24 4. ledd.

¹² NOU 1996:3 punkt 8.4.2 s. 75.

Det er viktig for selskapet å ha gode relasjoner, og mislighold eller alvorlige og varige samarbeidsproblemer kan ødelegge for dette. Ofte kan negativ oppmerksomhet fanges opp av eksterne samarbeidspartnere, som igjen kan bidra til dårligere avtaler og salg. Dette vil særlig gjøre seg gjeldende i situasjoner hvor styret eller andre representanter for selskapet har misbrukt myndighet, da det er disse som oftest har kontakt med samarbeidspartnere og som er selskapets ansikt utad. Innløsning og utelukkelse kan dermed være et praktisk alternativ for å løse konflikten, og slik redde selskapet og eiernes verdier.

På den annen side kan en innløsning eller utelukkelse være negativt for selskapet. Dette kan for eksempel skje dersom en sentral person blir utelukket, og samarbeidspartnere hevder bristende forutsetninger grunnet dette.¹³

2.3 Pressmiddel i forhandlinger

Innløsning kan videre bli brukt som et pressmiddel i forhandlinger. I denne sammenheng uttaler forarbeidene at en ikke kan se bort i fra at en “innløsningsrett også vil påvirke selskapets og majoritetens forhandlingsvilje slik at det vil bli lettere å finne frem til minnelige løsninger, kanskje også tilskynde majoriteten til en viss moderasjon i bruken av sitt flertall.”¹⁴ Innløsningens inngripende karakter vil dermed kunne ha en preventiv effekt for de styrende organer og den enkelte aksjonær.

Ved utelukkelse er situasjonen annerledes ved at det er selskapet som ønsker at aksjonæren trer ut. Dersom selskapet skulle brukt utelukkelse som et pressmiddel, ville det medført et enda sterkere misforhold mellom flertallet og mindretallet, og åpnet opp for misbruk av bestemmelsen. Utelukkelse mangler videre den balanseeffekten som innløsning kan gi for mindretallet, og det vil derfor ikke være et positivt pressmiddel i forhandlingene. Dersom styret kunne blitt utelukket som følge av myndighetsmisbruk, ville utelukkelse på den ene siden kunne være et pressmiddel som engasjerte styremedlemmene til å gjøre en bedre jobb. På den annen side kunne dette også medført en mindre vilje til å påta seg vervet og fatte viktige beslutninger, i frykt for å bli utelukket.

¹³ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 101.

¹⁴ NOU 1996:3 punkt 8.4.1 s. 74.

2.4 Vinningsformålet og likhetsprinsippet

Bak vinningsformålet ligger det at styret skal fatte beslutninger som vil gi høyest mulig avkastning, samt at denne avkastningen skal gå til aksjonærene.¹⁵ En høy avkastning som ikke tilfaller aksjonærene, tilfredsstillende ikke hensynet til vinningsformålet, og begge sidene bak formålet må dermed være oppfylt. Vinningsformålet er et viktig moment i vurderingen av styrets myndighetsmisbruk som innløsningsgrunn etter § 4-24 1. ledd nr. 1, jf. § 6-28.

Likhetsprinsippet i aksjeloven § 4-1 vil videre komme inn som et relevant hensyn. Bestemmelsen stadfester at “[a]lle aksjer gir lik rett i selskapet”, og fastsetter dermed at alle aksjonærer har like rettigheter, med mindre noe annet er fastsatt i vedtektene.

Ved innløsning er situasjonen den at en aksjonær ønsker å forlate selskapet, og krever at selskapet betaler vedkommende ut. Dersom innløsning blir tilkjent, vil det innebære en utbetaling som de øvrige aksjonærene ikke får, og dette kan være et brudd på likhetsprinsippet.

Videre er kjernen i misbruksvurderingen i § 6-28 spørsmålet om det er gitt en urimelig fordel til enkelte aksjonærer på andre aksjonærer eller selskapets bekostning, og likhetsprinsippet kommer da med stor tyngde inn som argument.

I vurderingen av § 4-24 1. ledd nr. 1 kommer prinsippet frem i helhetsvurderingen “tungtveiende grunner”, og knytter seg blant annet opp mot at den innløste aksjonæren får et utbytte som de andre ikke får, samt opp mot argumentene i misbruksvurderingen.

Ved utelukkelse grunnet mislighold etter § 4-25 1. ledd nr. 1, vil brudd på vinningsformålet kunne komme inn som et argument. Misbruk av innflytelse kan lede til en disposisjon som ikke er i tråd med vinningsformålet, og det vil da kunne brukes som et argument for utelukkelse.

På bakgrunn av at styrets myndighetsmisbruk ikke er lovfestet i § 4-25 vil imidlertid likhetsprinsippet ha mindre vekt som argument ved utelukkelse. Kan situasjonen derimot inntolkes inn under § 4-25, så vil det kunne brukes i større grad.

¹⁵ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 1.3 s.309.

3. Styrets ansvar i aksjeselskap

3.1 Innledning

I vurderingen av hvorvidt det foreligger misbruk av myndighet, vil det være hensiktsmessig å kort komme inn på en rekke faktorer som kan fastsette grensen for styrets myndighet.

Et styre er obligatorisk i aksjeselskap og består av minst tre medlemmer, jf. aksjeloven § 6-1. Dette er annerledes i aksjeselskap med aksjekapital på mindre enn tre millioner, hvor det vil være tilstrekkelig med én person i styret. Det er generalforsamlingen som velger styrets sammensetning, og hver enkelt aksjonær får da stemme over hvem de mener skal ta viktige beslutninger i selskapet, jf. § 6-3.

Aksjeloven fremsetter en rekke plikter og ansvar for styret. Hovedansvaret fremgår av aksjeloven § 6-12 1. ledd, og det følger her at “[f]orvaltningen av selskapet hører under styret. Styret skal sørge for forsvarlig organisering av virksomheten”. I begrepet “forvaltningen av selskapet” ligger det en rekke oppgaver og beslutninger, så som investeringer og gjeldsopptak. Mange avtaler med aksjonærene m.fl. må imidlertid fremlegges for generalforsamlingen, jf. aksjeloven § 3-8, og en viss kontroll med myndigheten vil da foreligge.

Videre følger det av aksjeloven § 6-12 2. ledd at “[s]tyret skal i nødvendig utstrekning fastsette planer og budsjetter for selskapets virksomhet. Styret kan også fastsette retningslinjer for virksomheten”.

Etter §§ 3-4, 3-5 og 6-18 fremgår det ytterligere ansvar for styret. Etter disse bestemmelsene har styret en handleplikt dersom egenkapitalen ikke anses for å være “forsvarlig” ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet, samt at det kun er styret som kan begjære gjeldsforhandling eller konkursforhandling. Viktige oppgaver er dermed tillagt styreorganet, og misbruk av myndigheten kan derfor få store konsekvenser for selskapet.

3.2 Styrets lojalitetsplikt

Den ulovfestede lojalitetsplikten vil være enda en faktor som kan bidra til å fastsette grensen for styrets myndighet.

Rent generelt har ikke aksjonærer en lojalitetsplikt utover det å innbetale aksjeinnskuddet. Blir en aksjonær derimot valgt inn i styret vil det følge en alminnelig lojalitetsplikt med dette tillitsvervet.¹⁶ Rettspraksis gir uttrykk for det samme, og påpeker at “[l]ojalitet innebærer at man alltid skal handle det som mest er i samsvar med selskapets interesser på kort og lang sikt”.¹⁷

I dom fra Borgating lagmannsrett LB-2008-080764 (Maestro AS mot Bang Investment AS) ble lojalitetsplikten til et tidligere styremedlem og daglig leder i selskapet vektlagt. Generalforsamlingen vedtok å gå til sak om å utelukke vedkommende, og flere forhold ble påberopt som grunnlag for kravet, blant annet dårlig økonomisk styring, forsøk på underslag, illojal opptreden, samt alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjonærene. Et av forholdene var at vedkommende hadde skaffet seg debetkort i selskapets navn og brukt dette på private utgifter uten å informere de øvrige styremedlemmene. Lagmannsretten la vekt på både opplysningene knyttet til kortbruken og arbeidsmetodene til aksjonæren. Det ble i denne sammenheng uttalt at “[v]urdert samlet fremstår [styremedlemmets] kortbruk som lite lojal overfor samarbeidspartnerne og firmaet og var utvilsomt egnet til å svekke tilliten til han både som partner og daglig leder med økonomiansvar”, og retten konkluderte dermed med at aksjonæren hadde krenket selskapsforholdet vesentlig ved mislighold. Den tilliten og lojaliteten vedkommende hadde i kraft av tillitsvervet ble tatt opp i misbruksvurderingen, og resultatet ble utelukkelse grunnet alvorlige plikt- og tillitsbrudd. Dommen viser dermed at lojalitetsplikt kan bli brukt aktivt i en interesseavveining.

Tillit er et nøkkelord i forhold til lojalitetsplikten. Styret må ha tillit bak seg og de beslutningene som blir foretatt. Misbruk av myndigheten fjerner denne tilliten, hvilket kan skape en ødeleggende situasjon for aksjonærer og kreditorer.

Brudd på lojalitetsplikten vil dermed kunne sette en ytre grense for styrets myndighet. I tilfeller hvor loven er taus, vil lojalitetsplikten kunne veilede i forhold til hva styret har rett til å gjøre.

¹⁶ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 s. 308.

¹⁷ LB-2003-01354. Dommen omhandler ikke asl §§ 4-24 og 4-25, men kommer med uttalelser angående lojalitetskrav for styremedlemmer.

3.3 Inhabilitet for styremedlemmer

Aksjeloven § 6-27 viser at styremedlemmer ikke må “delta i behandlingen eller avgjørelsen av spørsmål som har slik særlig betydning for egen del eller for noen nærstående at medlemmet må anses for å ha fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse i saken”.

Vilkåret “fremtredende personlig eller økonomisk særinteresse” tilsier at vedkommende har mer enn en generell interesse for et bestemt utfall. Ved ordet “fremtredende” er en vanlig tolkning at “særinteressen må ha en slik styrke at den er egnet til å virke motiverende på vedkommendes standpunkt i saken”.¹⁸

Særinteresser kan for eksempel inntre ved inngåelse av kontrakt med noen nærstående av styremedlemmet, eller ved beslutninger i forhold til konkurrerende selskaper som styremedlemmet kan dra nytte av.

Andenæs påpeker at særinteresse er en “interesse som det faller utenfor styremedlemmets oppgave å fremme i egenskap av styremedlem”.¹⁹ Det har også tidligere blitt fremhevet at særinteresse er en interesse i konflikt med selskapets interesse. Det er imidlertid uenighet i teorien hvorvidt interessekonflikt vil være et krav.²⁰

Uavhengig av om det er et krav om konflikt mellom styremedlemmet og selskapets interesse, kan et styremedlems fremtredende personlige eller økonomiske særinteresse i en sak lede til ugyldige vedtak. Styremedlemmer har dermed et ansvar for ikke å delta på beslutninger hvor de har en slik interesse, slik at urimelige fordeler ikke blir gitt og at vedtak dermed ikke blir ugyldige. I forhold til innløsning vil ikke inhabilitetsinnsigelser være relevant, ettersom inhabilitet medfører ugyldighet. En ugyldig beslutning vil fjerne enhver urimelig fordel som har vært gitt, og behovet for innløsning grunnet myndighetsmisbruk vil dermed ikke være tilstede. Bestemmelsen viser imidlertid en viktig side av styrets ansvar om å fratre om nødvendig, hvilket kan forhindre myndighetsmisbruk.

3.4 Aksjelovens generalklausuler

En generalklausul kan best beskrives som en ”vidtrekkende bestemmelse som gir domstolene

¹⁸ Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 350, jf. Marthinussen “Aksjeloven” s. 214.

¹⁹ Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 350.

²⁰ Se blant annet Aarbakke, m.fl *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2. opplag 2004 s. 540.

kompetanse til å foreta konkrete avgjørelser etter en sterkt skjønnsmessig vurdering.”²¹

Generalklausulene er dermed anvendelige, og fremstår som et viktig redskap i vurderingen av om myndighetsmisbruk foreligger. I aksjeloven oppstilles det to generalklausuler med myndighetsmisbruk som tema, henholdsvis §§ 5-21 og 6-28.

I § 5-21 fremgår det at generalforsamlingen ikke kan “treffe noen beslutning som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning”. Styret er underlagt de samme vilkårene i § 6-28, men med det tillegget at alle handlinger fra styret er omfattet av bestemmelsen.

Det nærmere innholdet i § 6-28 vil bli redegjort for i punkt 5.3.1.

4. Styrets myndighetsmisbruk som innløsningsgrunn etter § 4-24

4.1 Innledning

Av aksjeloven § 4-24 1. ledd følger det at retten skal etter søksmål fra en aksjeeier “innløse” aksjeeierens aksjer når “tungtveiende grunner” taler for at aksjeeieren gis rett til å tre ut av selskapet (...). Loven viser videre tre alternativer som kan berettige et innløsningskrav.

Den første er innløsning basert på at “et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet, har handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28”. Den andre er basert på at “en annen aksjeeier i selskapet har misbrukt sin innflytelse i selskapet”. Avslutningsvis vil et berettiget innløsningskrav kunne foreligge dersom “det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet.”

Aksjeloven § 4-24 fastsetter for det første at det er “aksjeeier[e]” som kan kreve dom for innløsning av aksjene sine.

Mer spesifikt fremgår det i § 4-24 1. ledd nr. 1 at det kan kreves innløsning når “tungtveiende grunner” taler for å gi aksjeeieren rett til å tre ut av selskapet dersom et “selskapsorgan (...) har handlet i strid med (...) § 6-28”.

²¹ Truyen, *Aksjonærenes myndighetsmisbruk*, 2005 s. 38 som henviser til Sæbø, *Jussens Venner* 1996 s. 313.

Det gis dermed utelukkende mulighet for aksjonærer å kreve innløsning. Videre er bestemmelsen i § 6-28 ment å verne aksjonærer som er berørt av den urimelige fordel som styret er skyld i, og de berørte aksjonærene vil da være berettiget til å påberope bestemmelsen. Samlet sett vil det da være den eller de berørte aksjonærene i selskapet som er rettighetssubjektene ved innløsning grunnet styrets myndighetsmisbruk.

Videre er det styret som er pliktsubjektet i vurderingen av innløsning grunnet styrets myndighetsmisbruk. Det er deres felles beslutninger og handlinger som kan være egnet til å gi en urimelig fordel. Hva hvert enkelt styremedlem gjør uten fullmakt eller styrets samtykke, vil dermed falle utenfor bestemmelsen, og må vurderes etter andre alternativer i § 4-24.

Både mislighold og samarbeidsproblemer kan ha en sammenheng med myndighetsmisbruk, men vil ikke ha direkte betydning ved redegjørelsen av innløsning på bakgrunn av styrets myndighetsmisbruk, og vil derfor bare nevnes kort.

4.2 Tungtveiende grunner

Innløsning forutsetter for det første at det foreligger “tungtveiende grunner”. I praksis vil vilkåret ofte komme inn på slutten av innløsningsvurderingen, og gi rom for en grundig interesseavveining.²² Tilfellet kan dermed være at det foreligger mislighold, men at dette etter interesseavveiningen ikke er tungtveiende nok.

Den høye terskelen gjenspeiler innløsningens inngripende karakter, og at hovedregelen fremdeles er at aksjonærer må selge aksjene for å komme seg ut av selskapet. Terskelen nyanseres imidlertid av at den ikke krever “særlig tungtveiende grunner” som § 16-19 oppstiller, hvilket synes som et bevisst valg av lovgiver. Det er mindre inngripende å gjennomtvinge en innløsning enn oppløsning, og terskelen viser dette forholdet.²³

Tungtveiende grunner henviser videre til en helhetsvurdering. Dette vises blant annet i en nylig dom fra Oslo tingrett TOSLO-2010-077775 Carita AS mot Alcides AS (Carita-saken) hvor retten uttalte ved § 4-24 at “hensynene som taler for innløsning må være sterkere enn

²² Se for eksempel TOSLO-2010-077775 Carita AS mot Alcides AS punkt IV.

²³ Dette også forutsatt i NOU 1992:29 s. 188, hvilket viser at meningen har fra en tidlig fase vært at oppløsning skal ha en høyere terskel. Aarbakke m.fl Aksjeloven og allmennaksjeloven s. 294 viser også at oppløsning etter asl § 16-19 krever sterkere grunner enn rett til innløsning etter asl § 4-24.

dem som taler mot.” Det angis dermed at flere momenter kan ha betydning for om innløsning skal skje.

Bråthen påpeker imidlertid at vilkåret tungtveiende grunner vil ha størst betydning ved to forhold.²⁴ Det vil for det første ha betydning som en kvalifisering av hva slags forhold som kan gi grunnlag for innløsning, og for det annet vil det være en henvisning til at alternative reaksjoner må vurderes før innløsning kan skje.

Dette fremkommer også i forarbeidene hvor det påpekes at hvor salg av aksjene ikke fremstår som rimelig, kan det være på sin plass å åpne for innløsning, og dette “f eks i tilfeller hvor den kjøperen aksjeeieren har skaffet ikke godtas av selskapet eller hvor den pris som kan oppnås er urealistisk lav”.²⁵ Et viktig hensyn som taler for innløsning vil dermed være at salg av aksjene ikke vil gi en pris som tilsvarer selskapets underliggende verdier.

I TOSLO-2010-077775 Carita-saken uttalte retten at det å “avhende en post på 25 % av aksjene der en potensiell kjøper er kjent med at de øvrige 75 % opptrer som en gruppe og har en underliggende aksjonæravtale der den grunnleggende forutsetningen er at selskapets eiendeler som er aksjer i I M Skaugen SE, ikke skal selges, vil måtte resultere i et vederlag som på ingen måte gjenspeiler de underliggende verdiene i selskapet.”

I RG 2004 s. 1346 Matspecialen AS mot Bryn Kafé AS var spørsmålet hvorvidt Matspecialen AS etter en langvarig konflikt kunne innløse aksjene i Bryn Kafé AS etter § 4-24 1. ledd nr. 3. Ved vilkåret “tungtveiende grunner” uttalte retten at det ikke var “opplyst hvorvidt saksøkers aksjer er forsøkt solgt, slik hovedregelen må anses å være for den som vil tre ut av et aksjeselskap. Retten ser det imidlertid som lite trolig at forsøk på en slik løsning ville ført frem i et tilfelle som det nærværende”. Salg av aksjene ble tatt inn som et moment i helhetsvurderingen, men ikke gjort til en nødvendig betingelse for at innløsningsbestemmelsen skulle komme til anvendelse. At forsøk på salg av aksjene ikke er en nødvendig betingelse for innløsning er også lagt til grunn i teorien.²⁶

Normalordningen med salg av aksjene vil dermed kunne være en avgjørende faktor i forhold til om det foreligger tungtveiende grunner for innløsning. Dersom vedkommende aksjonær kunne solgt aksjene sine, og slik kommet seg ut av selskapet, vil en dom på innløsning være

²⁴ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 91.

²⁵ NOU 1996:3 til § 3-20 s.125.

²⁶ Blant annet Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 92 og Aarbakke m.fl, *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2.utgave 2004 s. 292.

en kostbar omvei. Likevel vil ikke manglende forsøk på salg av aksjene stenge for bruk av aksjeloven § 4-24.

Det som imidlertid kan komme inn som et tungt hensyn ved innløsning grunnet styrets myndighetsmisbruk er om alternative muligheter, foruten salg av aksjene, er prøvd ut. Aarbakke fremhever her at det må vurderes om det “etter forholdene hadde vært naturlig å anlegge ugyldighetssøksmål eller å søke en konflikt med styret løst ved å bringe saken inn for generalforsamlingen.”²⁷ Har aksjonæren først forsøkt å løse situasjonen på en annen måte, vil det være et argument for at innløsning skal tilkjennes.

Det er også viktig hvordan situasjonen i selskapet vil være i fremtiden. I forhold til eventuelle nye aksjonærer vil det være verdt å fremheve om en konflikt er nær en løsning eller om den vil vedvare i lang tid fremover. I den sammenheng ble det fremhevet i Carita-saken at de forholdene som ga grunnlaget for innløsningskravet er omstendigheter som “ikke bare er tidligere handlinger og derved historisk betinget, men som er reelle også i tiden fremover.”²⁸ Etter en situasjon hvor ledende organer i selskapet har misbrukt sin myndighet, kan det oppstå misnøye og konflikter som vil kunne bestå fremover i tid. Dette på tross av at styresammensetningen kan endres. Det bør imidlertid kunne kreves en sannsynlighetsovervekt for at situasjonen vil forbli innelåst eller forverret, slik at hensynet til situasjonen fremover faktisk har en viss vekt.

Vurderingen vil ligge tett opp mot vilkåret “varig” i § 4-24 1. ledd nr. 3, men den vil ha en selvstendig betydning som et moment i helhetsvurderingen, spesielt i tilfeller utenfor vilkåret i nr. 3.

Samlet sett kan flere ulike hensyn bli vektlagt, og for at innløsning skal skje må disse til sammen utgjøre “tungtveiende grunner”.

²⁷ Aarbakke, m.fl. *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2. utgave 2004 s. 293.

²⁸ TOSLO-2010-077775 Carita-saken punkt IV.

4.3 Handlinger i strid med generalklausulene §§ 5-21 og 6-28

4.3.1 Aksjeloven § 6-28

Det første innløsningsalternativet er basert på at et selskapsorgan eller andre som representerer selskapet har handlet i strid med generalklausulene i aksjeloven. I samsvar med oppgavens tema vil bare § 6-28 redegjøres for.

Det må for det første poengteres at bestemmelsen fremhever at styret eller andre representanter må ha handlet i strid med §§ 5-21 og 6-28. Forarbeidene er tause vedrørende dette, og det kan dermed stilles spørsmål ved om begge klausulene må være brutt.

Et selskapsorgan har imidlertid ikke mulighet til å bryte begge bestemmelsene, ettersom § 5-21 retter seg mot generalforsamlingen og § 6-28 mot styret og andre representanter. Det synes dermed som om meningen er at kun den ene må være brutt for at bestemmelsen kan anvendes. Dette støttes opp i teorien hvor det fremgår at lovteksten skal forstås som om det står §§ 5-21 eller 6-28.²⁹

Det er styret og andre representanter for selskapet som omfattes av § 6-28, og øvrige aksjonærer vil da ikke være ansvarlige etter bestemmelsen.

Av ordlyden kan man videre hente ut at beslutningen kun skal være “egnet” til å gi en “urimelig fordel”, og det er dermed ikke et krav at den faktisk gjør det. Dette har bakgrunn i beslutningstidspunktet som er vurderingstidspunktet for misbruksvurderingen.³⁰ Den urimelige fordel trenger da ikke ha materialisert seg for at aksjonæren skal kunne kreve innløsning.

Bestemmelsen rammer videre enhver disposisjon som kan være “egnet” til å gi en “urimelig fordel”, jf. vilkåret “foreta noe”.³¹

Videre fremgår det at styret “må ikke” foreta noe som er egnet til å gi visse aksjeeiere en urimelig fordel “på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning”.

²⁹ Note 583 til aksjeloven § 4-24 i Gyldendal Rettsdata lovkommentar.

³⁰ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 2.5.1 s. 313.

³¹ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 2.4 s. 312.

Andenæs tar her til orde for at vilkåret “må ikke” skal tolkes som om at styret kan fatte beslutningen dersom samtlige berørte aksjonærer har samtykket.³² Et samtykke vil dermed fjerne muligheten til å påberope § 6-28 som innløsningsgrunn.

Ordlyden fremhever imidlertid at den urimelige fordel heller ikke må gå på bekostning av selskapet, og det kan dermed stilles spørsmål ved om tredjemannsinteresser også vil spille inn i misbruksvurderingen.

Å ta hensyn til kreditorers og samarbeidspartneres interesser er en naturlig del av beslutningsprosessen. Det er imidlertid forskjell på å ta hensyn til, og la tredjemannsinteresser være en faktor i misbruksvurderingen. Det vil være unaturlig dersom en unnlattelse av å ta hensyn til samarbeidspartnere betegnes som myndighetsmisbruk, og dermed leder til innløsning.

Truyen hevder også at reglene om myndighetsmisbruk kun gjelder aksjonærinteressene.³³ Han begrunner dette med en henvisning til forarbeidene og at regelens funksjon som minoritetsvern vil bli undergravet dersom en trekker inn tredjemannsinteresser. I forhold til § 4-24, vil imidlertid tredjemannsinteresser kunne være et moment av betydning i vurderingen av om innløsning skal gjennomføres. Dette kan for eksempel være tilfellet hvor selskapet har inngått låneavtale med bank og forpliktet seg til å ha egenkapitalen på en viss størrelse, og hvor innløsning da vil kunne skade selskapets låneavtaler.

Oppsummert uttaler Truyen at “[o]rdlydens henvisning til “selskapet” gjelder beskyttelsen av vinningsformålet, mens referansen til “andre aksjeeiere” gjelder ivaretagelse av likhetsprinsippet. Dette innebærer at begge generalklausulene kan fravikes med de berørte aksjonærers samtykke.”³⁴ Det synes naturlig at aksjonærene selv kan bestemme over selskapet de er en del av, og særlig når loven setter opp skranke som her.

4.3.2 Urimelig fordel

Det interessante vilkåret er urimelighetsvilkåret, som legger opp til en konkret interesseavveining.

³² Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 319.

³³ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 2.3 s. 311 og 312.

³⁴ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 2.3 s. 312.

Hva som vil være en “urimelig fordel” vil ikke alltid være lett å identifisere. Rent instinktivt leder vilkåret til ordet urettferdighet, men dette vil ikke være nok for å kunne fastlegge grensen. Det nærmere innholdet i vilkåret fremgår ikke av lovteksten, og det blir dermed nødvendig å fastsette betydningen ut i fra andre kilder.

Ordlyden er først og fremst klar på at det må være gitt en “fordel”, hvilket tilsier rent konkret at det må være gitt en gevinst eller et gode til en eller flere aksjonærer ved styrets disposisjon. Beslutninger eller handlinger som ikke medfører et slikt gode vil dermed i følge ordlyden falle utenfor. Det følger imidlertid av selskapsrettslige misbruksprinsipper at det ikke trenger å være gitt et gode, men at det vil være nok at en ulempe har oppstått hos en av aksjonærene.³⁵

Generalklausulen § 6-28 er videre den samme som aksjeloven av 1976 § 8-14. Forarbeidene herfra vil dermed ha betydning.

I Ot.prp nr. 19 (1974-1975) fremgår det i sammenheng med den daværende regelen at “[h]ovedsaken er at vedtaket som gir en aksjeeier eller tredjemann fordeler til forrang for andre aksjeeiere eller selskapet, må bygge på et saklig forsvarlig grunnlag.”³⁶

Dette fremheves også av Aarbakke m.fl. hvor det påpekes at en “særfordel eventuelt må baseres på et saklig og forsvarlig grunnlag som er i selskapets og aksjeeiernes felles interesse”.³⁷ Rettspraksis og teori viser flere gjennomgående momenter som vil ha betydning i enhver urimelighetsvurdering, og disse vil gjennomgås nå.

4.3.2.1 Styrets styringsrom

Truyen beskriver myndighetsmisbruksvurderingen som en to-delt vurdering.³⁸ Den første delen er basert på en inngrepsterskel, den andre et saklighetskrav. Inngrepsterskelen sørger for den fleksibilitet som et styre trenger, og gir rom for at de kan foreta beslutninger uten påberopelse av myndighetsmisbruk fra de øvrige aksjonærene. Saklighetskravet kommer imidlertid bare inn dersom terskelen er overskredet. Argumentasjonsmodellen han fremstiller gir et godt rammeverk for de momentene jeg ønsker å få frem, og jeg tar derfor i bruk den to-delte misbruksvurderingen.

³⁵ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 2.5.1 s. 313.

³⁶ Ot.prp nr. 19 (1974-75) s. 111 og 112.

³⁷ Aarbakke, m.fl. *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2. utgave 2004 s. 546.

³⁸ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 3.1 s. 315.

Den skjønnsmarginen som inngrepsterskelen gir uttrykk for, er relativ, og vil derfor være forskjellig fra beslutning til beslutning.³⁹ Grovt sett vil en beslutning som krenker likhetsprinsippet ha en mindre skjønnsmargin, mens der hvor det foreligger brudd på vinningsformålet tilkjennes en noe større margin. Det vil videre kunne differensieres ut i fra selskapets størrelse, slik at styret i mindre selskaper hvor aksjonærene er tett knyttet opp mot driften, vil ha en mindre skjønnsmargin enn i større selskaper. Dette for å beskytte mindretallsaksjonærene.

Styrets forslag til utbytte i selskapet er bindende for generalforsamlingen i den forstand at høyere utbytte ikke kan vedtas, jf. aksjeloven § 8-2. Forslaget er av den grunn svært viktig for aksjonærene. Utbyttefastsettelsen er imidlertid et av områdene hvor styret må tilkjennes et visst styringsrom for å kunne fatte veloverveide beslutninger i selskapets beste interesse.

Innløsning grunnet styrets utbyttebeslutning ble tatt opp i Rt 1999 s. 330 Nordenfjeldske Creditreform, hvor en aksjonær krevde at aksjeposten på henholdsvis 17, 65 % skulle innløses etter aksjeloven § 13-3, jf. § 9-16 som er nåværende § 16-19, jf. § 4-24 og § 5-21, jf. § 6-28. Retten innfortolket her misbruk av styret inn i den tids § 9-16, og vurderte da grensene for styrets myndighet i forhold til selskapets utbyttefastsettelse.

Aksjonæren i Nordenfjeldske Creditreform fremholdt flere ulike situasjoner hvor han mente at flertallet hadde misbrukt sin stilling. Høyesterett kom riktignok til at det her forelå saksbehandlingsfeil, men dette var ikke ansett tilstrekkelig for å oppfylle kravet til innløsning eller oppløsning av selskapet. Uenigheten mellom minoriteten og majoriteten var videre basert på ulikt syn i forhold til virksomhetens drift, og da spesielt i forhold til hvor mye utbytte som skulle betales. Høyesterett konkluderte her med at “skjønnset ved avgjørelsen av om årets overskudd skal disponeres til utbytte eller til å bygge opp egenkapital eller utvide virksomheten innenfor selskapets vedtekter, vil bare i mer ekstreme tilfeller kunne ses som misbruk av innflytelse i forhold til en minoritet som har stemt imot.”

Uenighet mellom aksjonærene og styret vedrørende selskapets drift kan vanskelig betegnes som myndighetsmisbruk og innløsningsgrunn. Styret er valgt av aksjonærene, og skal forvalte aksjonærenes interesser, hvilket tilsier at deres mening er av stor verdi. De er imidlertid også pålagt å forvalte selskapets interesser, og foreta beslutninger som de mener er riktige. Om styrets valg strider mot enkelte aksjonærers meninger vil ikke være tungtveiende nok til å

³⁹ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 3.3 s. 317.

betegnes som en innløsningsgrunn. Forarbeidene påpeker også at “[d]e fleste beslutninger som treffes i et aksjeselskap mot synspunkter fra en minoritet, vil allerede i utgangspunktet falle utenfor generalklausulen ganske enkelt fordi uenigheten gjelder driften av selskapet og ikke spørsmål om begunstiging av en gruppe aksjeeiere på en annens bekostning.”⁴⁰

Styret skal ha en viss frihet til å vurdere hva som vil være gunstig for selskapet uten at dette skal betegnes som myndighetsmisbruk. Utbyttefastsettelsen er en av disse viktige beslutningene hvor styret må ha den fleksibilitet og trygghet som styringsrommet gir. Videre er innløsning et inngripende virkemiddel, og dersom uenighet mellom minoriteten og majoriteten, som i praksis velger styret, var omfattet av § 6-28, så ville resultatet blitt at innløsning kunne blitt tilkjent på bakgrunn av uenighet. Dette ville gått på tvers av flertallsprinsippet, og medført langt flere innløsnings situasjoner enn ønskelig.

Aksjeloven § 8-4 som gir aksjonærer som eier “minst en tidel av aksjekapitalen” mulighet til å “anmode tingretten om å fastsette et høyere utbytte enn fastsatt etter § 8-2” viser også at det i disse tilfellene foreligger et løsningsalternativ, og et visst vern for mindretallsaksjonærene. Et nytt utbytte kan da bli fastsatt, og slik forhindre en eventuell utsulting. Innløsning vil av den grunn være mindre aktuelt.

I enkelte tilfeller vil styrets disposisjoner kunne lede til en risiko for selskapet, og det kan dermed stilles spørsmål ved hvor stor risiko styret kan ta før disposisjonen er egnet til å gi en “urimelig fordel”.

I dom fra Agder lagmannsrett LA-1998-00793 (Bergshaven-saken) ble styringsrommet til innehaveren av samtlige av de stemmeberettigede A-aksjene tatt opp. Saken omhandler krav på oppløsning av selskapet etter aksjeloven av 1976 § 13-3 med grunnlag i påstander om at Atle Bergshaven, innehaveren av A-aksjene hadde misbrukt sin myndighet. Styret i selskapet ble dermed ikke trukket inn, og saken vil dermed ha en noe mindre vekt. Dommen omhandler videre oppløsning, og det må derfor tas i betraktning at oppløsning har en høyere terskel enn innløsning og utelukkelse. På tross av ulikhetene, vil argumentene i saken kunne knyttes opp mot tilfeller hvor styret foretar risikofylte beslutninger, og hvor aksjonærer krever seg innløst på grunn av dette.

⁴⁰ NOU 1996:3 punkt 8.4.1 s. 74.

Atle Bergshaven besluttet å benytte en forkjøpsrett i Bergshav Holding til ervervelse av aksjer i Bergshav Shipping AS, og det er denne beslutningen som medførte stor misnøye hos de øvrige aksjonærene.

Ved benyttelsen av forkjøpsretten beviste imidlertid ikke mindretallsaksjonærene at det var foretatt et dårlig kjøp, men påpekte den risiko som Atle Bergshaven utsatte familieverdiene i selskapet for. At det oppstår risiko ved beslutninger knyttet til forretningsdrift er naturlig, og styret eller andre representanter må derfor ha et styringsrom som tillater slike risikoer.

Lagmannsretten konkluderte i denne sammenheng med at “forretningsdrift, ikke minst shipping, er risikofylt og låneopptaket som muliggjorde kjøpet, er ikke, etter en totalvurdering, grunnlag for oppløsning, sett i sammenheng med de verdier som Holding er tilført”. Videre ble det påpekt at det “ikke [er] grunnlag for å hevde at selskapet og/ eller ankende parter er blitt skadelidende” som følge av beslutningen.

I dommen gis det dermed uttrykk for at det må tas høyde for beslutningens risiko i misbruksvurderingen.

Et styre kan bli utsatt for de samme påstandene om at inngåtte avtaler innebærer en for stor risiko for selskapets verdier, og at aksjonærer ønsker seg innløst. Hvor store risikoer styret kan ta før beslutningen er egnet til å gi en urimelig fordel, må vurderes ut i fra selskapets økonomi, markedet og øvrige avtaler. Når det er sagt, kan risikofylte prosjekter eller avtaler likevel være vanskelige å vurdere når det kommer til “urimelig fordel”, ettersom de sjelden gir enkelte aksjonærer et gode fremfor andre. Som nevnt kreves det imidlertid kun at det har oppstått en ulempe hos en eller flere aksjonærer, hvilket vil være langt lettere å dokumentere i disse tilfellene.

Har styret satt i gang mange risikofylte prosjekter, vil disse kunne tas i betraktning i vurderingen. Det må imidlertid stilles et krav om at prosjektene eller avtalene har en nær saklig sammenheng med den avtalen som angripes, og at de slik har en rettslig og faktisk sammenheng i forhold til hverandre.⁴¹

Har styret mange valg som alle kan være saklige og forsvarlige, vil de klart kunne velge hvilket alternativ de synes er optimalt for selskapet. I forhold til andre beslutninger som ikke vil inneha like store skjønnsmessige sider, og hvor kun én løsning fremstår som saklig og forsvarlig, vil styret klart være mer bundet. Misbruk av myndigheten vil da være lettere å

⁴¹ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 2.5.2 s. 314.

konstatere.

4.3.2.2 Saklig forsvarlig grunnlag

Det er ved en overskridelse av inngrepsterskelen at saklighetskravet kommer inn. Truyen mener at “saklighetskravets funksjon er å åpne for en utvidelse av kompetansen utover den skjønnsmargin som følger av inngrepsterskelen.⁴² En saklig begrunnet beslutning vil ikke være urimelig.”

Styret har fått tillit igjennom ansvaret som ledende organ i selskapet. Selv om styret har en viss fleksibilitet i beslutningsprosessen, så må grunnlaget for beslutningen være saklig og forsvarlig. Hva som vil være et saklig og forsvarlig grunnlag må vurderes konkret ut i fra hvert enkelt selskap, og det aktuelle selskapets vedtekter vil da være utgangspunktet. Flertallets og styrets kompetanse begrenses dermed av virksomhetsbeskrivelsen fastsatt i vedtektene.⁴³ Selskapets vedtekter skal tolkes i tråd med ordlyden, og en objektiv tolkningsmetode er dermed utgangspunktet.⁴⁴

Aksjeloven forutsetter at aksjeselskaper har et økonomisk formål ved den virksomheten som drives, jf. § 1-1 3. ledd nr. 2, jf. § 2-2 2. ledd. Å oppnå størst mulig avkastning vil være målet i de fleste selskaper, og beslutninger i tråd med dette vil da være i selskapets interesse. En dårlig avtale eller investering kan dermed være brudd på lojalitetsplikten og bety myndighetsmisbruk. Om en avtale er dårlig for selskapet eller ei kan være vanskelig å beslutte. Det er lett for at avtaler ikke lever opp til de forventningene som er satt på forhånd, uten egentlig at styret kan klandres for dette. Markedet kan svinge, valg av samarbeidspartnere kan være uheldig og saklighetsvurderingen må derfor sees i sammenheng med tidspunktet avtalen ble gjort på, samt andre lignende avtaler. Forretningsmessig gode avtaler er imidlertid vanskelig å foreta, og spesielt dersom de innebærer en risiko. Det er da behov for å ikke bare se på den konkrete beslutningen, men se flere beslutninger i sammenheng for å kunne vurdere hvorvidt styret har saklige og forsvarlige grunner. En beslutning som medfører mindre avkastning enn andre alternativer, vil kunne være et ledd i en langsiktig plan om å oppnå høy avkastning, og kan dermed helhetlig være gunstig. Gode grunner taler for at styrets beslutninger skal sees i forbindelse med hverandre også der de ikke

⁴² Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 3.1 s. 315.

⁴³ Knophs oversikt over Norges rett 12.utgave 2004 s. 521.

⁴⁴ Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 52.

direkte berører vinningsformålet. Ofte vil en slik sammenligning kunne avdekke et vedvarende mønster i styrets beslutninger, hvilket kan være et tyngre argument for innløsning enn om det bare foreligger én urimelig beslutning.

At disposisjonen har et saklig og forsvarlig grunnlag tilsier at styret vektlegger selskapets behov fremfor sine egne interesser. Andenæs viser som eksempel at ledelsen ikke kan skaffe seg “personlige eller økonomiske særfordeler for eksempel ved å tilegne seg selskapets midler, skaffe seg uhjemlet kreditt, belaste selskapet med private utgifter, uhjemlet bruk av selskapets eiendeler for private formål mv”.⁴⁵

I sak fra Agder lagmannsrett LA-2006-152797 Sameiet Skansen mot Tangen

Utviklingsselskap AS (heretter TUAS) ble festerne i Sameiet Skansen nektet å kjøpe festetomten på Tangen i Kristiansand kommune. Dommen omhandler verken innløsning eller utelukkelse, men viser at en forskjellsbehandling av aksjonærene kan være saklig og forsvarlig begrunnet. Den er også et eksempel på at retten kan prøve forretningsmessige vurderinger gjort av selskapet, for å avdekke hvorvidt beslutningen har saklig og forsvarlig grunnlag.

TUAS hadde tidligere vedtatt å selge flere eiendommer til andre aksjonærer i TUAS, men styret var negativ til et salg til sameiet, og resultatet ble også negativt på generalforsamlingen. Festerne i Sameiet Skansen gikk da til søksmål mot TUAS om at vedtaket om å nekte sameiet å kjøpe festetomten var ugyldig, prinsipalt i kraft av stiftelsesgrunnlaget, subsidiært på grunn av strid mot myndighetsmisbrukslæren, jf. §§ 5-21 og 6-28. Det er det subsidiære grunnlaget som her er interessant for redegjørelsen av saklig og forsvarlig grunnlag.

Lagmannsretten vurderte om nektelsen var en beslutning i strid med generalklausulen, og påpekte at det var den samme vurderingen etter § 5-21 som § 6-28, og at det dermed ikke var avgjørende å ta stilling til hvilken av disse som var gjeldende.

For å vurdere hvorvidt beslutningen om nektelsen ga en urimelig fordel til de aksjonærene som fikk kjøpe eiendom, gikk lagmannsretten inn i protokollene til generalforsamlingen. Det forelå også et notat forut for den endelige generalforsamlingen som viste de økonomiske aspektene ved et eventuelt videresalg av eiendommene.

⁴⁵ Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 359.

Lagmannsretten uttalte her at den “gitte begrunnelse [er] utvilsomt saklig, idet den ikke er basert på utenforliggende hensyn. Den må også sies å ha forsvarlig forankring i selskapets og aksjeeiernes felles interesser”.

Videre poengterte retten at “[f]or selskapet og aksjeeierfellesskapets interesser var det derfor etter lagmannsrettens syn åpenbart mest fornuftig å satse der gevinstmulighetene var størst, nemlig syd for Blokkhusgata. (...) Indirekte vil følgen av å anse nektelsen av å selge til Sameiet for ikke å være ugyldig, innebære at de største aksjonærene får størst andel av gevinsten ved å bygge boliger på Sameiets festetomt. Denne forskjellen er imidlertid etter lagmannsrettens syn ikke en konsekvens av at selskapet har foretatt en urimelig forskjellsbehandling av noen aksjonærer på bekostning av Sameiet, men følger av kravet om likebehandling av selskapets aksjonærer i forhold til størrelsen av deres kapitalinnskudd i selskapet i forbindelse med for eksempel utdeling av utbytte.”

Styret i TUAS fremmet både vinningsformålet og likhetsprinsippet, hvilket ikke kan anses for å være brudd på generalklausulene. Videre er det et viktig poeng at selv om det foreligger forskjellsbehandling, så vil ikke dette automatisk bety myndighetsmisbruk. Det vil være forskjeller på aksjonærenes fordeler med bakgrunn i antall aksjer, og en kan da blant annet ikke forvente å få likt utbytte når innskuddet er ulikt. En forskjellsbehandling som er saklig vil dermed være lovlig, og kan ikke karakteriseres som myndighetsmisbruk.

Videre viser dommen at retten gikk inn i protokollene og notatene som forelå i saken, for å vurdere hvorvidt det forelå saklig og forsvarlig grunnlag for forskjellsbehandlingen.

På samme måte er retten tillagt kompetanse til å vurdere om et innløsningskrav skal få medhold på grunnlag av styrets myndighetsmisbruk.

I vurderingen av om innløsning kan skje grunnet styrets myndighetsmisbruk, må både vilkårene i §§ 4-24 og 6-28 gjennomgås. Ved spørsmålet om styret har misbrukt myndigheten kan retten prøve alle sider av beslutningen, og får da en mulighet til å kontrollere styrets beslutning.⁴⁶ Det blir da en vurdering av om styret kunne ha foretatt et bedre valg på beslutningstidspunktet.

Truyen mener at retten også kan prøve “kommersielle disposisjoner som forutsetter innsikt i så vel selskapets forhold som generell forretningsmessig kompetanse”.⁴⁷ Han mener

⁴⁶ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 3.2 s. 315.

⁴⁷ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt 3.2 s. 315.

imidlertid at retten ikke står like fritt hvor vurderingen gjelder forretningsmessige disposisjoner med tredjemann. Én grunn til dette kan være at retten ikke skal få innsyn i opplysninger og forretningshemmeligheter som en slik vurdering ville påkrevd.

I vurderingen av hvorvidt det er foretatt en saklig og forsvarlig beslutning vil det som nevnt ofte kunne være til hjelp å sammenligne med lignende avtaler. Hvilke vilkår er typisk for slike avtaler, og samsvarer disse med den aktuelle avtalen foretatt av styret?

I Rt 1995 s. 1026 Sandakergården ble det hevdet å være brudd på den daværende § 8-14. Dommen omhandler en familiebedrift som etter et generasjonsskifte delte aksjer mellom datter og sønn til hovedaksjonær. Eiendomsdriften og butikkdriften ble så skilt fra hverandre, og butikkdriften ble overført til et sovende selskap, Sandaker Herreklær AS, eid av Sandakergården AS. Aksjene i Sandaker Herreklær AS ble så kjøpt av datteren, hvorpå hun ble gitt en gunstig leiekontrakt på butikklokaler i bygget. Kjernen i saken var hvorvidt leiekontrakten ga Sandaker Herreklær en urimelig fordel på Sandakergårdens bekostning. Dommen omhandler ikke innløsning eller utelukkelse, men viser at retten i en misbruksvurdering ofte foretar en sammenligning med lignende avtaler for å vurdere hvorvidt det foreligger en saklig og forsvarlig avtale i selskapets beste interesse. Det vil ikke alltid anses tilstrekkelig å gå inn i protokoller og øvrige notater, og da kan en slik sammenligning være gunstig.

I saken anså retten det som naturlig at den som også kjøpte aksjene i butikken, fikk en fordelaktig leiekontrakt. Det ble imidlertid ikke ansett som et saklig og forsvarlig grunnlag at Sandaker Herreklær AS skulle få en leiekontrakt med en varighet på 99 år for å sikre butikkens drift i årene fremover. Det ble også sett hen til den aktuelle bransjen, hvor kontrakter på 99 år er av uvanlig art. Høyesterett sammenlignet da med lignende kontrakter på området, og kom frem til at kontrakten ga en urimelig fordel på de øvrige aksjonærers bekostning.

I TOSLO-2010-077775 Carita AS mot Alcides AS ble styret ansett for å ha misbrukt sin myndighet ved å inngå en forvaltningsavtale med flertallets selskap, Eikland AS. Saken omhandler et familieselskap hvor deltakerne er sterkt involvert i driften, og hvor motsetningsforholdene mellom aksjonærene er dyptgående. Aksjeloven § 4-24 er nettopp gitt til vern av mindretallsaksjonærer i fåmannsselskap hvor det foreligger tette bånd mellom aksjonærene, og saken er av den grunn et typetilfelle og dermed av stor relevans for

oppgaven. Videre har retten gitt en grundig beskrivelse av de ulike vilkårene i § 4-24, og den fremstår dermed som svært pedagogisk.

Sakens bakgrunn er at fire søsken, Morits, Monica, Elenor og Eva, ved et generasjonsskifte overtok aksjene i rederiet IM Skaugen ASA gjennom familieselskapet Eikland AS.

Etter en tid ble det foretatt en omstrukturering av selskapsstrukturen, hvor Evas aksjer i Eikland AS ble overført til Alcides AS som så gjennomførte en fusjon. Rent konkret medførte dette at Eva eier Alcides AS gjennom sitt selskap, Carita AS, mens de øvrige søsknene eier selskapet gjennom Eikland AS.

Motsetningsforholdet mellom Eva og de øvrige søsknene økte, og det ble etter hvert inngått en aksjonæravtale mellom de andre hvor Eva ikke var part. Et av punktene i denne var at de skulle samarbeide for å få Eva ut av selskapet.

I 2004 ble det videre inngått en forvaltningsavtale mellom Alcides AS og Eikland AS, og kjernen i saken var om forvaltningsavtalen ga en “urimelig fordel” på vegne av Carita AS. Avtalen innebar at Eikland AS skulle foreta økonomiske analyser og slik vurdere aksjeoposisjonen til Alcides AS.

Tingretten vurderte detaljene i forvaltningsavtalen opp mot typiske sider ved slike avtaler. Hovedformålet med forvaltningsavtalen var å oppnå “størst mulig verdiskapning” og “best mulig avkastning” for Alcides AS. Avtalen så dermed i utgangspunktet ut til å være gunstig for Alcides AS, og bidro til at både vinningsformålet og likhetsprinsippet ble fremmet.

Retten henviste imidlertid til at det ikke finnes “spor av at det er utført de oppgaver som er beskrevet i forvaltningsavtalen”. Et viktig poeng er om avtalen faktisk er slik som den er fremlagt. En avtale kan fremstå som saklig og forsvarlig, men i realiteten innebære noe helt annet enn fastsatt. I Carita-saken tok retten hensyn til dette og påpekte at det oppgitte hovedformålet ikke på noen måte ble ivaretatt. Avtalens reelle innhold ble dermed vektlagt.

I den nærmere analysen fremhevet retten at “Eikland AS får et større vederlag enn det som er et rimelig vederlag for de tjenester som faktisk ytes”, og at det ikke kan “over tid anses forretningsmessig å betale et forvaltningshonorar per år på kr 6 millioner for å administrere en aksjepost i IM Skaugen SE som flertallet av Alcides AS' aksjeeiere presiserer er en fast, langsiktig investering”. En nærmere vurdering av resultatet av forvaltningsavtalen, samt sammenligningen med tilsvarende avtaler ga gode holdepunkter for at styret ikke hadde

foretatt en avtale i selskapets beste interesse, og at avtalen ga aksjonærene i Eikland AS en fordel fremfor Carita AS.

Forvaltningsavtalen medførte rent økonomisk at det meste av inntjeningen til Alcides AS ble kanalisert til Eikland AS gjennom det årlige forvaltningshonoraret. Når Alcides AS etter hvert sluttet å utbetale utbytte, fikk Eva dårlig likviditet. Hadde hun blitt i Eikland AS hadde hun imidlertid fått utbytte på lik linje med de øvrige søsknene. Sees dette i sammenheng med at Eva ikke fikk informasjon om forvaltningsavtalen før etter overføringen til Alcides, tyder det på en konkret strategi om at Eva ikke skulle få utbytte fra selskapene. Manglende informasjon kan dermed kamuflere myndighetsmisbruk, og i verste fall lede til at myndighetsmisbruk ikke blir oppdaget.

Videre vil det lettere kunne oppstå misbruk hvor de resterende aksjonærene er representert i styret og inngår avtaler og forretningssamarbeid med selskapet som de selv er en del av. Dette viser seg blant annet her ved at det årlige vederlaget for forvaltningsavtalen i realiteten finansierte utbyttet i Eikland AS, og at vederlaget ikke sto i forhold til det arbeidet som ble gjort. Til sammenligning ville en lik avtale med utenforstående trolig ikke blitt inngått, ettersom fordelene kun går i den ene partens favør.

Carita-saken er et eksempel på et tilfelle hvor uenighetene har gått for langt, og hvor flertallets ledelse konkret motarbeider mindretallsaksjonæren. I slike “innelåsningssituasjoner”, hvor flertallet også utgjør styret, vil det være vanskelig å få solgt mindretallsaksjene, noe som retten også påpeker. Innløsning var dermed et alternativ som ville løse situasjonen.

Retten konkluderte dermed med at forvaltningsavtalen ga Alcides AS en “urimelig fordel” på bekostning av Carita AS, og aksjeloven § 6-28 var da overtrådt.

Innløsning etter § 4-24 1. ledd nr. 1 var da oppfylt. Retten vurderte imidlertid innløsning også etter de to andre alternativene opplistet i § 4-24. Disse ble grundig diskutert, med den konklusjon at samtlige ble ansett for å være oppfylte. Hverken hensynet til selskapet eller aksjonærene var tungtveiende nok til å kunne forhindre innløsningen.

En annen viktig side ved styrets ansvar om å fatte saklige og forsvarlige beslutninger er å unngå lobbyvirksomhet fra aksjonærene. Måten styret blir valgt på, kan medføre at styremedlemmer enkelte ganger føler seg presset til å ta parti med dem som har valgt vedkommende inn i styret. Ulike aksjegrupper kan ha ulike interesser, og alle vil naturlig nok

ha sine interesser fremmet. Dette kan komme i konflikt med den uavhengighet som styret skal ha. Selskapets beste skal være i fokus, og styret skal kunne fatte beslutninger i ro uten tanke på spesielle aksjonærers ønsker.

4.4 Misbruk av innflytelse

Annet alternativ berettiger et innløsningskrav dersom “en annen aksjeeier i selskapet har misbrukt sin innflytelse i selskapet”. Bestemmelsen rammer tilfeller hvor en “dominerende aksjeeier kan utøve innflytelse i selskapet på andre måter enn gjennom selskapets organer.”⁴⁸

Styrets myndighetsmisbruk faller dermed utenfor dette alternativet. Dette støttes opp av forarbeidene som sier at alternativet “gjelder situasjoner hvor det ikke er et selskapsorgan, men en aksjeeier som har misbrukt sin innflytelse i selskapet”.⁴⁹

Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om en aksjonær kan misbruke innflytelse på bakgrunn av et styreverv. I kraft av styrevervet har et styremedlem god tilgang til informasjon, kjennskap til økonomi og samarbeidspartnere. Ansvarer kan gi kontakter, som vedkommende igjen kan utnytte til sin egen fordel utenfor styrets beslutninger. Inngående informasjon om selskapet kan dermed gi makt til en aksjonær, som lett kan utnyttes. Slikt sett vil tilfellet være nettopp en slik situasjon som forarbeidene beskriver, og kan falle inn under vilkåret.

I de tilfellene hvor det foreligger mislighold fra styremedlemmer som ikke er aksjonærer, vil imidlertid § 4-24 1. ledd nr. 2 ikke kunne anvendes. Lovteksten presiserer at innløsning kan kreves dersom en annen aksjeeier har misbrukt innflytelse. Hensynet til forutberegnelighet tilsier da at tilfellet ikke innfortolkes som et innløsningskrav etter § 4-24 1. ledd nr.2.

Det kan dermed være forsvarlig at mislighold av et styremedlem som selv er aksjonær kan berettige et innløsningskrav, men dersom styremedlemmet ikke selv er aksjonær vil det være for langt utenfor lovens hensikt til å kunne innfortolkes.

⁴⁸ NOU 1996:3 til § 3-20 s. 125.

⁴⁹ NOU 1996:3 til § 3-20 s. 125.

4.5 Alvorlig og varig motsetningsforhold

Alternativet fremsetter for det første et krav om at det skal foreligge et “alvorlig og varig motsetningsforhold”. Ordlyden gir uttrykk for en høy terskel, hvor ikke ethvert motsetningsforhold mellom aksjonærene vil omfattes.

Vilkåret representerer et stort behov i selskapsforhold, hvor samarbeidsproblemer ofte oppstår. Med bakgrunn i oppgavens tema, vil imidlertid ikke dette redegjøres nærmere for.

4.6 Vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig

Av § 4-24 2. ledd fremgår det at en påstand om innløsning ikke kan tas til følge dersom dette vil medføre “vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig overfor selskapet”.

Bestemmelsen er en sikkerhet for selskapet der tungtveiende grunner taler for innløsning, men hvor innløsning kan være til skade for selskapet.

4.6.1 Vesentlig skade

En innløsning kan for det første ikke kreves dersom det vil medføre “vesentlig skade for selskapets virksomhet”. Ordlyden setter en høy terskel ved bruken av ordet “vesentlig”, og skaden av innløsningen må dermed være betydelig for selskapet. Forarbeidene fremhever her at det i vurderingen blant annet kan tas hensyn til “hvilken betydning en innløsning vil få for selskapets likviditet eller kapitalgrunnlag”.⁵⁰

I RG 2004 s. 1346 vurderte retten om innløsning ville skade selskapet. Det ble her uttalt at “[s]elv om innløsning av Matspecialens aksjer i så måte vil medføre en merbelastning for virksomheten, ser retten det slik at den samlede drift, inkludert spilleautomatdriften og de inntekter denne vil generere i 2004, ikke vil lide vesentlig skade ved innløsning til en slik sum.”

⁵⁰ NOU 1996:3 til § 3-20 s. 125.

I TOSLO-2010-077775 Carita-saken ble 2. ledd grundig vurdert, og flere momenter ble trukket frem. Det ble her uttalt at “[e]n innløsning vil måtte finansieres enten ved låneopptak eller salg av aksjer i I M Skaugen SE eller gjennom Eikland AS. Ved at Alcides AS er holdingselskap uten egen aktivitet, vil det ikke oppstå driftsmessige problemer for selskapet. At enkelte aksjeeiere i eierselskaper til Eikland AS ikke er innstilt på at det skal skje låneopptak i Alcides AS, er uten betydning ved vurderingen om det oppstår vesentlig skade idet eventuell skade er relatert til Alcides AS og ikke til bakenforliggende eierselskaper – som for øvrig vil kunne velge å gå inn for salg av samtlige aksjer og derved eventuelt både få frigjort kapital og oppnå andel av en kontrollpremie.”

Et viktig poeng som fremkommer her er at aksjonærene ikke skal identifiseres med selskapet. Om bakenforliggende selskaper oppnår skade eller tap, er ikke en del av vurderingen, og må derfor holdes utenfor. Dette vil etter min mening spesielt komme på spissen når det er aksjonærene som har misbrukt myndigheten som påstår vesentlig skade grunnet innløsning. Å legge vekt på at de oppnår skade vil ikke være naturlig, når det er deres forhold som medfører at innløsning er påberopt.

Videre vil innløsning grunnet styrets myndighetsmisbruk kunne være til vesentlig skade for selskapet på grunn av den negative omtalen dette kan skape. Merkevarerbygging og reklame er av stor betydning for selskaper, og kan i verste fall påvirke aksjeverdien. I Carita-saken har styrets myndighetsmisbruk og problemene aksjonærene imellom vært fremme i media flere ganger. Slike oppslag kan skape et negativt bilde av et selskap, og særlig der det er styret som misbruker myndigheten. Dette igjen kan medføre at samarbeidspartnere ikke vil bli assosiert med vedkommende selskap og trekker seg unna.

Sett opp mot hensynet til minoritetsvern vil imidlertid ikke hensynet til selskapets omdømme være et tungt argument. Det vil være viktigere å rydde opp i en fastlåst situasjon, hvilket i det lange løp uansett vil være positivt for selskapet.

4.6.2 Urimelig innløsning

Innløsningen skal videre heller ikke “virke urimelig overfor selskapet”. Vilåret “urimelig” henviser til en interesseavveining mellom aksjeeierens interesse i å tre ut av selskapet og

selskapets interesse i å slippe innløsning.⁵¹ I forarbeidene fremheves det i denne sammenheng at “[d]et kan her være av betydning i hvilken grad det forhold som er påberopt som grunnlag for å tre ut, involverer selskapet som sådan eller om det i første rekke gjelder forholdet aksjeeierne i mellom.”⁵²

At egenkapitalen skal bli påvirket av uenigheter mellom aksjonærene vil lettere anses urimelig, enn dersom innløsning grunnet styrets myndighetsmisbruk blir påberopt. Styret representerer selskapet, og deres beslutninger kan derfor i større grad identifiseres med selskapet. Oppførselen til enkelte aksjonærer vil være vanskeligere å kontrollere, og selskapet kan da distansere seg fra forholdet og påpeke urimeligheten ved at selskapet skal bli påvirket av enkeltaksjonærer. Det synes dermed som om at hensynet til at innløsningen er “urimelig” for selskapet vil være av mindre vekt ved innløsning grunnet styrets myndighetsmisbruk.

Bråthen påpeker videre at dersom “det urimelige for “selskapet” i realiteten dreier seg om interessene til gjenværende aksjonærer som har misbrukt sin stilling i selskapet, bør hensynet til “selskapet” ikke tillegges særlig vekt som grunnlag for å avskjære et innløsningskrav”.⁵³ Det vil også i forhold til dette alternativet være viktig å skille mellom aksjonærene og selskapet. Dersom hensynet til disse skulle vektlegges, ville det undergravet hensikten til innløsningsbestemmelsen. Interessene til gjenværende aksjonærer som har misbrukt sin stilling, bør dermed ikke vektlegges, hverken ved vilkåret “vesentlig skade” eller “urimelig”. Bråthen tar imidlertid til orde for at aksjonærinteresser kan få betydning i urimelighetsvurderingen.⁵⁴ Dette kan tenkes hvor innløsningen vil ramme aksjonærer som selv kunne krevd innløsning på bakgrunn av myndighetsmisbruket.

Sammenlignet med den generelle vurderingen i § 4-24 om “tungtveiende grunner”, så synes det som om at annet ledd mister noe av sin slagkraft. Vurderingen rundt tungtveiende grunner legger også opp til en helhetsvurdering hvor man veier aksjonærens behov for innløsning og selskapets behov for å slippe. Man får dermed frem mye av de samme argumentene i disse vurderingene.

Likevel ser en at praksis fra i år klart skiller mellom disse vurderingene. I TOSLO-2010-077775 Carita-saken ble det under tungtveiende grunner vurdert om alternative løsninger var mulige, om likhetsprinsippet ble overtrådt og om konflikten kunne tenkes å være reell i

⁵¹ NOU 1996:3 til § 3-20 s. 125.

⁵² NOU 1996:3 til § 3-20 s. 125.

⁵³ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 96.

⁵⁴ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 96.

fremtiden. Det fremkommer imidlertid svært få argumenter om innløsningen fra selskapets side. Disse er heller inntatt i annet ledd. Det synes dermed som om det klare skillet likevel ikke er så klart. Andenæs påpeker mye av det samme og mener at annet ledd skaper et “kunstig skille innenfor et enhetlig vurderingstema” og at det dermed har “liten selvstendig betydning”.⁵⁵ Det kan dermed synes som om at vurderingen etter annet ledd vil være overflødig dersom en har vurdert de samme argumentene tidligere.

Selskapet kan videre unngå innløsning dersom “selskapet utpeker en annen som er villig til å overta aksjene mot et vederlag som minst svarer til innløsningssummen”.

Det kan imidlertid her oppstå problemer ettersom innløsningssummen fastsettes ved dommen. Andenæs har imidlertid tatt til orde for at løsningen må være at den utpekte “gjøres til part i innløsningssaken og dømmes til å betale innløsningssummen”.⁵⁶ Dette kan bidra til at det ikke oppstår problemer ved utpekingen av ny aksjonær.

5. Styrets myndighetsmisbruk som utelukkelsesgrunn etter § 4-25

5.1 Innledning

I utgangspunktet har ikke selskapet rett til å tvinge en aksjonær ut av selskapet. Dette vises først og fremst i aksjeloven § 5-20 1. ledd nr. 3, jf. 2. ledd hvor det fremgår at en “beslutning krever tilslutning fra samtlige aksjeeiere når den for utgitte aksjer innebærer” at “aksjer kan være gjenstand for tvungen innløsning.” Her vil en beslutning om utelukkelse bare berøre en eller få av aksjonærene, og den krever dermed tilslutning fra samtlige berørte aksjeeiere og flertall som for vedtektsendring.

I aksjeloven § 4-25 foreligger det et unntak fra samtykkekravet i § 5-20 dersom visse gitte situasjoner har oppstått. Bakgrunnen for dette er at selskapet skal ha en mulighet til å bli kvitt aksjonærer som er ødeleggende for selskapets arbeid, samarbeid eller omdømme.

Bestemmelsen oppstiller naturlig nok en høy terskel for en slik inngripen, og det vil bare i spesielle tilfeller være rom for selskapet til å gjøre dette.

Ved vurderingen av styrets myndighetsmisbruk som utelukkelsesgrunn må en ta utgangspunkt i aksjeselskapsloven, samt anvende reelle hensyn i vurderingen av om myndighetsmisbruk bør

⁵⁵ Andenæs, *Aksjeselskap og allmennaksjeselskap*, 2006 s. 257.

⁵⁶ Andenæs, *Aksjeselskap og allmennaksjeselskap*, 2006 s. 257.

innfortolkes. Ettersom loven er taus, kan det ikke av hensyn til forutberegnelighet innfortolkes styrets myndighetsmisbruk i enhver utstrekning.

I § 4-24 er vurderingen ut i fra aksjonærens synspunkt, mens vurderingen etter § 4-25 vil være basert på selskapets synspunkt. Det er selskapet som ønsker aksjonæren ut, og det må da tas utgangspunkt i hva som vil være best for selskapet, og hvilke interesser som står bak utelukkelseskravet. Aarbakke fremhever samme tankegang, og sier at i forhold til § 4-25 “synes det relevant å legge vekt på flertallets oppfatning av hvordan selskapets virksomhet skal være og eventuelt utvikles.”⁵⁷

For det annet har generalforsamlingen en lovfestet mulighet til å fjerne styremedlemmer uten begrunnelse, jf. § 6-7 2. ledd. Dette betyr at der styremedlemmet ikke er aksjonær, vil vedkommende være ute av selskapet når generalforsamlingen beslutter det. Fokuset rettes dermed heller mot styremedlemmer valgt av de ansatte, som generalforsamlingen ikke kan fjerne.

5.2 Mislighold av styret

Det første alternativet som kan gi grunnlag for utelukkelse er at aksjonæren “ved mislighold har krenket selskapsforholdet vesentlig”. Utelukkelsen baseres her på at en aksjonær har misbrukt sin innflytelse i selskapet, og at selskapet dermed ser seg tjent med å fjerne vedkommende. Misligholdet må videre være “vesentlig”, hvilket medfører at det må være tale om et eller flere kritikkverdige tilfeller hvor mislighold har funnet sted, og terskelen settes dermed høyt.

Forarbeidene påpeker at bestemmelsen svarer til § 4-24 1. ledd nr. 2, og det fremgår her at alternativet “rammer tilfeller hvor en dominerende aksjeeier kan utøve innflytelse i selskapet på andre måter enn gjennom selskapets organer”.⁵⁸ Det har imidlertid i Aarbakke m.fl. blitt lagt vekt på at mislighold etter § 4-25 har et videre anvendelsesområde, og at den også omfatter annen krenkelse enn misbruk av innflytelse.⁵⁹ Dette kan blant annet være brudd på biforpliktelser som aksjeeierne har, leveringsplikt eller forbud mot å drive konkurrerende

⁵⁷ Aarbakke, m.fl. *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2. utgave 2004 s. 300.

⁵⁸ NOU 1996:3 til § 3-20 s. 125.

⁵⁹ Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven*, 2. utgave 2004 s. 299-300.

virksomhet. Styrets myndighetsmisbruk omhandler handlinger og beslutninger fattet av styret, og faller dermed utenfor alternativets anvendelsesområde.

Det vil imidlertid være verdt å knytte et par kommentarer til mislighold fra styremedlemmers side. Rettspraksis viser eksempler på aksjonærer som har vært styremedlemmer, men som i etterkant har blitt utelukket. Spørsmålet blir da om det er med bakgrunn i styrets tidligere myndighetsmisbruk vedkommende ble utelukket, eller om det var på bakgrunn av andre grunnlag eller flere ting samlet.

5.2.1 Mislighold fra styremedlemmers side

Myndighetsmisbruk vil som sagt ikke omfatte handlinger og beslutninger styremedlemmer gjør på egenhånd.

I LB-2008-080764 (Maestro AS mot Bang Investment AS) ble tidligere styremedlem og daglig leder utelukket fra selskapet etter aksjeloven § 4-25.

Som daglig leder hadde vedkommende ansvar for økonomi, og hadde derfor befatning med ulike kredittkort på vegne av selskapet. Han gikk imidlertid utover denne fullmakten, og skaffet seg ekstra kort og brukte disse til private formål. Da de øvrige styremedlemmene oppdaget misbruket, ble han først fjernet som daglig leder, og en tid etterpå også som styremedlem. Retten la vekt på at det var arbeidet som daglig leder og styremedlem som var bakgrunnen for krenkelsen av selskapsforholdet ved mislighold, og det ble dermed tatt prejudisielt standpunkt til om selskapet var berettiget til å avvikle arbeidsforholdet. Det ble i denne sammenheng konkludert med at “[h]ans egne handlinger er den direkte årsak til at han ikke kan oppfylle den arbeidsplikten som var forutsatt for deltakelse i samarbeidet, og han har ved dette krenket selskapsforholdet vesentlig”.

Et viktig poeng her er at mislighold ble tolket utvidende til å også gjelde annen krenkelse enn misbruk av innflytelse i selskapet, hvilket da omfattet samtlige av styremedlemmets krenkende handlinger i arbeidsforholdet.

I de tilfellene hvor et styremedlem foretar krenkende eller grove handlinger som ikke styret står bak, synes det som om at selskapet kan bli kvitt vedkommende ved å først fjerne vedkommende fra stillingen, for så å kreve utelukkelse etter § 4-25. Ettersom § 4-25 1. ledd

nr. 1 blir tolket utvidende, vil det være rom nok til å innfortolke mange ulike handlinger inn under “mislighold”, gitt at forholdet er alvorlig nok til å falle inn under den høye terskelen.

5.3 Alvorlig og varig motsetningsforhold

Det andre alternativet er utelukkelse basert på “alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet” eller det foreligger “andre tungtveiende grunner”. Dette alternativet viser seg å være en svært gunstig mulighet for selskaper å bli kvitt aksjonærer som skaper problemer for det indre samarbeidet. Det er klart at samarbeidsproblemer kan oppstå som følge av myndighetsmisbruk ved at enkelte aksjonærer føler seg urettferdig behandlet, men følgene av myndighetsmisbruk vil ikke være direkte relevant for oppgavens tema.

Motsetningsforhold kan imidlertid foreligge mellom styremedlemmer som også er aksjonærer. Dette kan spesielt være vanskelig i styre som kun har tre medlemmer, og hvor stridigheter da lettere kan påvirke beslutningsprosessen. Manglende effektivitet og besluttsomhet i et styre kan imidlertid vanskelig betegnes som myndighetsmisbruk. Problemstillingen faller dermed utenfor oppgavens tema.

Det interessante ligger her i andre del med vilkåret “andre tungtveiende grunner”, og en redegjørelse av om styrets myndighetsmisbruk kan omfattes av dette.

5.4 Andre tungtveiende grunner

Ordet “tungtveiende” viser til en høy terskel. Innholdsmessig er det et vidt vilkår, som kan romme flere ulike typer grunner som ikke omfattes av de øvrige vilkår. Forarbeidene fremhever at det ved “interesseavveiningen kreves en klar interesseovervekt i favør av selskapets interesse i utløsning”.⁶⁰

Til forskjell fra §§ 4-24, så angir dermed 4-25 at også andre grunner enn de som er opplistet kan lede til utelukkelse. Tungtveiende grunner i §§ 4-24 og 4-25 må da tolkes noe forskjellig. I § 4-24 viser vilkåret at terskelen for de nevnte alternativer er høy, mens i § 4-25 viser den samtidig også at flere tilfeller kan bli omfattet av vilkåret.

⁶⁰ NOU 1996:3 til § 3-21 s. 126.

Ved innløsning synes det som om man har løst dette ved også å tillate innløsning på ulovfestet grunnlag. I § 4-25 fremgår det et vidt vilkår på slutten som en slags “samleboks” for tilfeller som ikke passer til de opplistede, og behovet for å kreve utelukkelse på ulovfestet grunnlag vil da være borte. Praksis viser ingen eksempler på at utelukkelse på ulovfestet grunnlag er foretatt, og det synes logisk at så lenge et tilfelle kan passe inn i en lovbestemmelse, vil det ikke være behov for andre grunnlag for å løse konflikten. Andenæs legger det samme til grunn og sier at “[o]rdlyden er (...) så vidt at det neppe oppstår spørsmål om å supplere loven med ulovfestede tvangsinnløsningsgrunner”.⁶¹

I forarbeidene til selskapsloven vedrørende nåværende § 2-36 uttales det ved vilkåret “tungtveiende grunner” at det må “ha inntrådt slike forhold at det ville være klart urimelig og til skade for selskapet om vedkommende fikk fortsette som deltaker. Som eksempler kan nevnes at deltakeren blir rammet av en sykdom som varig setter ham ut av spillet som selskapsdeltaker, eller at deltakeren har begått en straffbar handling, som gjør ham uskikket som selskapsdeltaker”.⁶²

I ansvarlig selskap vil aksjonærsammensetningen først og fremst være viktig på grunn av det personlige ansvaret aksjonærene har, men også blant annet på grunn av samarbeid mellom aksjonærene og forholdet til samarbeidspartnere. På tross av at aksjonærene i aksjeselskap ikke har et personlig ansvar, så vil de øvrige momentene spille en viktig rolle også i aksjeselskap. Det vil dermed være forsvarlig å se til selskapslovens forarbeider og eksemplene som her fremstilles. Dette støttes opp av Bråthen i artikkelen *Innløsning og utelukkelse av aksjonær* i punkt 5.1 hvor det står at utelukkelsesgrunner fremhevet i selskapsloven også i prinsippet må kunne brukes etter aksjeloven, og henviser til uttalelsene i forarbeidene.⁶³ En kan dermed få en pekepinn på hvilke tilfeller som kan tenkes å falle inn under “andre tungtveiende grunner”.

⁶¹ Andenæs, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2006 s. 260.

⁶² NOU 1980:19 til utkastets § 37 s. 127.

⁶³ Bråthen, *Innløsning og utelukkelse av aksjonær*, NTS 1999:4 s. 102.

5.4.1 Kan styrets myndighetsmisbruk lede til utelukkelse av aksjonær etter aksjeloven § 4-25 nr. 2 annet alternativ?

Spørsmålet blir da hvorvidt styrets myndighetsmisbruk kan lede til utelukkelse av aksjonær. Temaet har tilsynelatende ikke vært oppe i praksis. Situasjonen er her en annen enn ved innløsning etter § 4-24, hvor en aksjonær kan velge å kreve innløsning dersom styret har misbrukt myndigheten. Her er det tale om å utelukke vedkommende som har misbrukt myndigheten, og spørsmålet blir da hva som skal til for at styremedlemmer som er aksjonærer kan bli tvunget ut av selskapet.

Sett i sammenheng med utelukkelsens inngripende karakter, bør det stilles krav om vesentlig misbruk. Oppfyllelsen av vilkåret “andre tungtveiende grunner” forutsetter en situasjon hvor styret grovt overskrider myndigheten. Det vil videre være til hjelp å trekke en sammenligning med generalklausulen i § 6-28 og vilkåret “urimelig fordel”, for å fastsette hvilke tilfeller som kan berettige en utelukkelse. Faller situasjonen inn under dette vilkåret, taler det for at misbruket er vesentlig.

Videre kan ikke hele styret tvinges ut, da loven setter en minimumsgrense på tre personer i selskapets styre, jf. aksjeloven § 6-1 1. ledd. Vurderingen må dermed begrenses til enkelte styremedlemmer.

Misbruk er noe styret kollektivt utfører ved å fatte beslutninger som gir urimelige fordeler. Et eventuelt ansvar er imidlertid individuelt, og hvert enkelt styremedlem må da selv vurdere om beslutningen er saklig og forsvarlig.⁶⁴ Dette tilsier at et styremedlem kan bli utelukket på bakgrunn av styrets felles beslutning.

Måten utelukkelse blir gjennomført på kan gi ytterligere momenter. Av § 4-25 2. ledd følger det at “[b]eslutning om at selskapet skal reise sak om utløsning treffes av generalforsamlingen etter forslag fra styret.”

Det er styret som har ansvar for å avveie hvorvidt selskapet er tjent med å utelukke vedkommende aksjonær, og generalforsamlingen er dermed avhengig av styrets forslag for å kunne ta opp temaet. Å ha ansvar for forvaltningen av selskapet innebærer også å sørge for at selskapet ikke blir skadelidende på grunn av konflikter eller mislighold fra aksjonærene. I dette tilfellet er situasjonen den at styret har misbrukt sin myndighet. Det blir i den

⁶⁴ Sml Aksjeloven § 17-1.

sammenheng et spørsmål om hvordan man velger hvem som skal tvinges ut, når samtlige i styret har vært med på beslutningene. Blir det da den som har tatt størst initiativ til beslutningen som blir valgt ut? En forutsetning for at utelukkelse av styremedlemmer skal skje, vil være utarbeidelse av kriterier for hvem som skal utelukkes i gitte situasjoner. Den inngripende virkningen utelukkelse har, trekker i retning av at utvelgelsen ikke kan baseres på tilfeldigheter.

Selve problemet med hvem som skal tvinges ut, tilsier at situasjonen ikke egner seg godt til å omfattes av “andre tungtveiende grunner”.

Det vil videre være unaturlig at styret selv fremsetter forslag om utelukkelse av sine egne medlemmer. Å se feil i sitt eget organ kan være vanskelig, og dette spesielt dersom styret består av få representanter. Det kan sees på som illojalt å gripe fatt i problemer innad i organet.

Det følger videre av aksjeloven § 6-7 2. ledd at “[e]t styremedlem kan avsettes av den som har valgt styremedlemmet”. Det kreves dermed ikke at generalforsamlingen fremsetter en grunn for å fjerne styremedlemmet, men i praksis vil det ofte være tungtveiende grunner som er bakgrunnen for en slik avsetting. Fjerning av den som har misbrukt myndigheten forhindrer ytterligere misbruk, og er en lettere måte å bli kvitt problemet på enn utelukkelse. Det er imidlertid vanlig at et styre består av styremedlemmer valgt av ansatte. For styremedlemmer valgt av ansatte har § 6-7 gjort et unntak. I slike situasjoner vil utelukkelse kunne være et reelt alternativ, ettersom disse styremedlemmene ikke kan avsettes av dem som har valgt dem. Det bør dermed skilles mellom styremedlemmer valgt av generalforsamlingen og styremedlemmer valgt av ansatte – som også er aksjonærer. Disse styremedlemmene vil ha en spesiell tillit blant de ansatte, og brudd på myndigheten kan dermed få større konsekvenser. De øvrige momentene om lite utarbeidede retningslinjer vil imidlertid også komme inn med stor styrke i disse situasjonene.

Utelukkelse er videre et inngripende virkemiddel. Selskapet beslutter i realiteten å kaste ut en aksjonær som fremdeles ønsker å bli i selskapet. Aksjonæren kan ha sterk tilknytning til selskapet, hvilket vil være sannsynlig med tanke på at bestemmelsen er ment å gjelde for små selskaper med aksjonærer som tar aktivt del i driften. Å bli tvunget ut fra et selskap som en har engasjert seg i, vil være svært inngripende for den det gjelder. Som nevnt kan bakgrunnen for kravet om utelukkelse blant annet være myndighetsmisbruk. Dersom aksjonærens

handlinger oppfyller den høye terskelen, vil det være lite naturlig å legge vekt på hensynet til vedkommende.

LB-2008-080764 Bang Investment-saken viser imidlertid at det i praksis blir brukt andre alternativer som løsning hvor selskaper ønsker å utelukke styremedlemmer. Dommen omhandler først og fremst ikke utelukkelse på bakgrunn av styrets myndighetsmisbruk, ettersom styremedlemmet gikk ut over den tildelte fullmakt. Den viser imidlertid at misbruk av myndighet rent ordlydsmessig kan falle inn under “mislighold”, og at behovet for å la det falle inn under “andre tungtveiende grunner” ikke er så stor. Vedkommende hadde misbrukt sin myndighet som styremedlem og daglig leder, men dette ble betegnet som en krenkelse av selskapsforholdet. Resultatet ble basert på at mislighold også omfattet mislighold av andre forpliktelser, og ikke bare misbruk av innflytelse.

Saken gjelder ikke et styremedlem valgt av de ansatte, og det må understrekes at tilfeller hvor styremedlemmet er valgt av ansatte ikke kunne blitt løst på samme måte. Utelukkelse vil dermed her være mer aktuelt.

Videre vil det være et poeng at myndighetsmisbruk og samarbeidsproblemer mellom aksjonærer ofte er sammenflettet, og det blir i mange tilfeller tilfeldig hvor det plasseres. Ved å angi et slikt vidt begrep, signaliseres det at rettspraksis og behovene som oppstår i praksis er med på å forme hva som faller inn under “andre tungtveiende grunner”.

På den ene siden kan man påpeke den vide ordlyden i vilkåret, og at styremedlemmer som også er aksjonærer vanskelig kan bli tvunget ut på en annen måte. Dette tilsier at styrets myndighetsmisbruk bør omfattes.

På den annen side så vil det være et problem å velge ut hvem som skal forlate selskapet, når det er styrets felles beslutninger som gir grunnlag for myndighetsmisbruk. Videre er det styret som fremsetter forslag til generalforsamlingen om utelukkelse. Dersom de skulle fremsette krav om utelukkelse av et styremedlem, måtte det foreligge klare retningslinjer på hvem som skulle ut. Hvis utvelgelsen bare skulle vært basert på tilfeldigheter, ville det vanskeliggjort arbeidet som styremedlem og forhindret at viktige beslutninger ble tatt, i frykt for å bli utelukket. Som påpekt, er det viktig å skille mellom styremedlemmer valgt av generalforsamlingen, og styremedlemmer valgt av ansatte. For sistnevnte kan utelukkelse være en løsning i større grad enn for styremedlemmer valgt av generalforsamlingen, som selskapet lett kan fjerne. At utelukkelse da vil kunne være mer aktuelt endrer ikke på at

utvelgelsen av styremedlemmet ville blitt tilfeldig, og at utelukkelse er et inngripende virkemiddel som krever en viss forutberegnelighet.

Det vil dermed ikke være hensiktsmessig å la styrets myndighetsmisbruk være en “tungtveiende grunn” etter § 4-25, hverken for styremedlemmer valgt av generalforsamlingen eller av ansatte.

6. Avslutning

Som vist ovenfor er styrets myndighetsmisbruk et gjennomgående problem i aksjeselskaper, og kan spesielt i mindre selskaper skape uholdbare situasjoner for mindretallsaksjonærene. Generalklausulene er dermed gitt som en retningslinje for når myndigheten er overskredet, og kan medføre en rekke konsekvenser, som ugyldighet, erstatningssøksmål, oppløsning og ikke minst innløsning.

At generalklausulene §§ 5-21 og 6-28 er innbakt i innløsningsbestemmelsen gjenspeiler hvor inngripende følgene av et myndighetsmisbruk kan oppleves, og at aksjonærer må ha en exit-mulighet hvor andre alternativer vanskelig lar seg gjøre.

Vurderingen av myndighetsmisbruk som innløsningsgrunn beror på et tett samspill mellom bestemmelsene. Myndighetsmisbruksvurderingen etter § 6-28 er sammensatt, og viser viktigheten av at styret har en viss skjønnsmargin. Har styret saklige og forsvarlige grunner bak beslutningen, vil det ikke foreligge myndighetsmisbruk, og skjønnsmarginen kan da begrense muligheten til å kreve innløsning.

Skjønnsmarginen vil som nevnt variere, alt etter hvilken beslutning styret fatter og i hvilket type selskap beslutningen er fattet i.⁶⁵ For at mindretallet i et fåmannsselskap skal ha en viss beskyttelse, må styret imidlertid tilkjennes en mindre skjønnsmargin, og dette spesielt dersom beslutningen strider mot likhetsprinsippet. Det kan da trekkes den konklusjon at styrets myndighetsmisbruk i større grad kan lede til innløsning ved brudd på likhetsprinsippet.

Videre er samtlige av styrets disposisjoner omfattet av innløsningsbestemmelsen, og den er dermed ikke begrenset til kun å gjelde beslutninger vedrørende økonomi eller organisatoriske rettigheter. Alle disposisjoner som kan være “egnet til å gi en urimelig fordel” omfattes, og styrets myndighetsmisbruk kan dermed i stor utstrekning fremmes som innløsningsgrunn.

⁶⁵ Truyen, *Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper*, Jussens Venner 2004 s. 305 punkt. 3.3 s. 317.

Styrets myndighetsmisbruk er utelatt i utelukkelsesbestemmelsen § 4-25, og kan dermed i prinsippet ikke lede til at selskapet kan tvinge en aksjonær ut. Som vist ovenfor, kan det imidlertid diskuteres hvorvidt dette bør innfortolkes som en utelukkelsesgrunn. I selskapsretten vil hensynet til forutberegnelighet være en viktig faktor. I lys av dette kan det vanskelig forsvares en tolkning hvor styrets myndighetsmisbruk omfattes av § 4-25 1. ledd nr. 2 annet alternativ. At lovgiver har utelatt styrets myndighetsmisbruk i § 4-25 synes dermed gjennomtenkt.

Styrets myndighetsmisbruk er dermed begrenset til å gjelde situasjoner hvor en aksjonær selv ønsker å tre ut grunnet misbruket.

7. Litteraturliste

7.1 Bøker

Aarbakke, Magnus m.fl, Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave, 2.utgave, Oslo 2004.

Andenæs, Mads Henry, Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper, Oslo 2006.

Bråthen, Tore, Selskapsrett, 3. utgave, Oslo 2008.

Lilleholt, Kåre, Knophs oversikt over Norges rett, 12.utgave, Oslo 2004.

Truyen, Filip, Aksjonærenes myndighetsmisbruk - en studie av asl./asal. § 5-21 og uskrevne misbruksprinsipper, Oslo 2005.

7.2 Artikler

Bråthen, Tore, Innløsning og utelukkelse av aksjonær, Nordisk tidsskrift for selskapsrett, 1999:4, s. 86-107.

Truyen, Filip, Myndighetsmisbruk i aksje- og allmennaksjeselskaper, Jussens Venner 2004 s. 305.

7.3 Elektroniske dokumenter

Norsk lovkommentar studentutgave, Gyldendal rettsdata, Oslo 2011.

8. Lovregister

Aksjeloven (asl.) 13. juni 1997 nr. 44. Lov om aksjeselskaper.

Aksjeloven (asl.) 4. juni 1976 nr. 59. Lov om aksjeselskaper (Opphevet).

Selskapsloven (sel.) 21. juni 1985 nr. 83. Lov om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper.

9. Forarbeider

Ot.prp nr. 19 (1974-75) Om lov om aksjeselskaper.

Ot.prp nr. 23 (1996-1997) Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven).

NOU 1980:19 Lov om selskaper mv.

NOU 1992:29 Lov om aksjeselskaper

NOU 1996:3 Ny aksjelovgivning.

10. Domsregister

10.1 Høyesterettsavgjørelser

Rt 1999 s. 330 Nordenfjeldske Creditreform

Rt 1995 s. 1026 Sandakergården

10.2 Underrettspraksis

RG 2004 s. 1346 Matspecialen AS mot Bryn Kafé AS

LB-2008-080764 Maestro AS mot Bang Investment AS

LA-1998-00793 Herman J. Bergshaven, Bjørn W. Bergshaven mot Bergshav Holding AS,
Bergshav Finans AS og Atle Bergshaven

LA-2006-152797 Sameiet Skansen mot Tangen Utviklingsselskap AS

LB-2003-01354 A Data AS mot B

TOSLO-2010-077775 Carita AS mot Alcides AS